

in omnibus codicibus, *perscrutantes*, quod Procopius explicat, quasi fratres suos uluri Manassite hostes indagatum descenderint, extracturi videlicet eos è latebris, in quibus se abdididerunt. Verùm hoc parùm aptè respondet voci Hebraicæ. Quid si fortè fidem iudices et magistratus à Septuaginta ita appellentur, quòd in aliorum vitas et mores inquirere, et scrutari soleant? Iidem Septuaginta in principio hujus sententiæ habent in codice Romano: *In me Machir*, in Basileensi verò et Regio, *ex me*. Credo illud, *me*, additum ab aliquo, qui in Hebraeo in *minimè* existimavit esse affixum pronomen, cùm sit paragogicum.

ET DE ZABULON QUI EXERCITUM DUCERENT AD BELLANDUM. Laudat etiã Zabulonitas, in quorum tribu bellum hoc gestum fuit et obventa victoria, è quibus magnam partem exercitûs conflatum fuisse satis indicatur cap. præced. v. 10. Porro dicit ex Zabulon venisse, qui exercitum ducerent ad bellandum, quod ne ita intelligas quasi ex eâ tribu venerit, qui totis exercitû dux præesset; satis enim constat Barac totius exercitûs ducem Nephthalitam fuisse; sed quòd ex eâ tribu delecti sint tribuni, centuriones, decuriones. Ex Hebræo tamen nonnulla lris hic movetur nostro interpreti; vertit enim ex Hebræo Pagninus: *Et de Zabulon trahentes stylo scribæ* vel ut alii, in *virgâ*, vel *baculo scribæ*: voluntque significari Zabulonitas tam fuisse studiosos belli hujus concitendi, ut non tantùm ii, qui arma tractare soliti essent, sed etiã ii, qui litterarum studiis dediti, et quibus pro armis solet esse stylus vel calamus, quem per chartam trahere et ducere solent, ad hoc bellum confluerint. Arias Montanus in commentario per scribas vel trahentes stylo scribæ intelligit mercatores (siquidem mercaturâ deditos Zabulonitas satis constat ex Gen. 49, v. 13; et Deuter. 33, v. 18) qui longas rationes dati et accepti conscribunt. Potest horum sensus alterter firmari è versione Septuaginta in codice Romano, quæ sic habet: *Et de Zabulon trahentes in virgâ narrationis scribæ*. Basileensis codex habet: *Et ex Zabulon potentes in sceptro narrationis scribæ*. Regius codex ab hoc non differt, nisi quòd illud *ducentes* omittit. His tamen non obstantibus non existimo aliud significari, quàm Hieronymus suâ versione indicavit, et nos paulò ante explicuimus. Quam in rem notandum Hebræa ita verti ad verbum posse: *Et de Zabulon educentes in virgâ conscribentes*. Porro *meschach* verbum non tantum significat

trahere et protrahere, sed etiã ducere et educere, seu quasi post se trahere, ut fit cùm dux vel pastor præcedit; is enim moraliter suos milites, vel gregem post se trahit. Et verò in hac significatione accommodatur duci exercitûs cap. præced. v. 6, ubi Hieronymus reddidit: *Duc exercitum in montem Thabor*. Rursùm quòd alii vertunt *scribæ*, in Hebræo est participium, cujusmodi participia quidem sæpè redduntur per nomina (neque verò multum differunt scribens et scriba, vel scriptor); potest tamen hic reddi per participium, uti reddidimus, nisi quis malit conscripserim reddere, et per conscripserim intelligere eum qui ordines militum conscribit, et sacramento militari auctoratos in album militum refert, quod munus apud Romanos tribunorum erat, ut docet Lipsius lib. 1 de Militiâ Romanâ. Præterea quòd alii vertunt *styllum*, rectius *virga*, *baculus*, *sceptrum* reddamus; id enim propriè significat vox Hebræa; cùmque reges, iudices, magistratus, et in bello tribuni præsides soleant virgam, vel aliud suæ potestatis insigne gerere (nam et apud Romanos centurionum insigne vitis erat in manu), rectius hic accipiatur de hujusmodi baculo, quem chiliaræ vel centuriones in manu gestent, qui dicantur educere suos ordines præeuntes cum baculo et insignibus suæ potestatis: hic autem baculus dicitur baculus conscripserim, sive, quòd idem est, tribuni vel centurionis, utpote ejus officium sit milites conscribere, et in album militare referre. Si quis tamen velit per baculum hic instrumentum scriptorium indicari, non admodum repugnabo, dummodò in eundem sensum conspiret, et fateatur quemadmodum per calamus et conscriptionem militum duces potestatem accipiebant in milites, ita calamo et quasi virtute illius scriptio nis posse dici educi et ad bellum compelli. Verùm, si quis hanc viam sequatur, nolim tamen ego, in *stylo* vertere, Hebraica enim vox *schebet*, ligneum potius aliquid significat: stylus autem, quò antiqui in cerâ, seu tabulis ceratis exarabant, ferreus erat vel osseus. De osseo est illud Attæ in Satyrâ: *Vertamus romerem in ceram, micronemque arems osseo*. Pro ferro facit vulgatum olim dictum: *Ceram ferro nè spatio*. Et verò ferreus ut plurimum esse debuit, quò legimus etiã martyres confixos, ut de S. Cassiano in Actis ipsius et à Breviario nostro legimus 15 Augusti; sed et in aliorum cæde graphiis seu stylis usos Romanos apertè indicat Suetonius dùm agit de Cæsa-

ris cæde in Cæsare cap. 82, et de Caligulæ crudelitate in eodem Caligulâ cap. 28; fuerit ergo hic potius ligneus seu arundineus calamus, quò antiqui in chartis membranisque inscribendis utebantur.

VERS. 15. — DUCES ISSACHAR FUERE CUM DEBORÂ, ET BARAC VESTIGIA SUNT SECTI. Issacharite qui Zabulonitis ab austro, et Manassitis ab aquilone erant contermini, vicissim etiã hic laudantur, è quibus primates et præcipui qui Debhoram et Barac ad hoc bellum sunt secti. In Hebræo ad hunc modum habetur: *Et duces in Issachar cum Debhora, et Issachar sic vel sicut Barac*.

QUI QUASI IN PRÆCEPTIS AC BARATHRUM SE DISCAMINI DEDIT. In Hebræo, ut passim omnes vertunt: *In vallem missus est pedibus suis*, quòd Vatablus in scholiis explicat, *tantâ alacritate venit ad bellum, ut veniret pedes*; sive, ut Mercerus in Pagnino, *pedibus suis venit, ita ut non petierit jumentum, quò veheret, præ nimio festinatione, et desiderio belli gerendi*. Respondet septuaginta Interpretum versio in codice Romano: *In vallibus misit (scilicet se) in pedibus suis*; dici tamen debuisse videretur, in *valles*, ut motus ad locum significaretur. Porro hebræa vox *homèk*, quam alii *vallem* vertunt, interpretis noster *præcipitium et barathrum*, significat quamvis profunditatem: at interpretis noster moralem profunditatem et præcipitium intellexit, quò quis se in præsens periculum conjicit, cujusmodi erat illud Baraci facinus descendens de monte Thabor, obijcientis se et copiolas suas tam instructo et potenti exercitû, maxime si tota res hæc humanis rationibus pensetur: at si fides Baraci et certa de divino auxilio fiducia attendatur, aberat periculum, sed aderat spes certa victoriae, ut proinde de Baraco et similibus meritò dicat Apostolus ad Hebræos 2: *Per fidem vicerunt regna, effugerunt aciem gladii, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum*. At Septuaginta et alii de profunditate physica et valle id intellexerunt, ita ut descensum illum Barac è monte Thabor in vallem, eumque expeditum et alacrem absque jumentis auxilio velint significari. Utraque admitti potest expositio, neque una alteri repugnat, sed potius una alteri conjuncta est; et potest etiã posterior hæc innui ab Hieronymo, cùm ait: *In præceptis ac barathrum, nisi quòd pedum aut pedestris iheris mentionem non faciat*. Addo tamen videri locum hunc ex Hebræo posse aliter verti quàm passim ab aliis vertatur; nimirum hoc modo: *In vallem*

missus est cum pedibus suis, vel ut adaptentur sensui et sententiæ interpretis nostri: *Quasi in præcipitium missus est cum pedibus suis*, intelligendæ de morali præcipitio et presentii discrimine. Neque illa particula *quasi* obstat, siquidem etiã in Hebræo præcessit *chen*, quòd verti potest *sicut, quasi*, et eo modo hic reddidit Pagninus, Tigurini et alii; potestque ea particula hæc referri. Porro hanc versionem ego etiã priori prætulerim; neque enim est quidquam quòd ei obstare possit; nam eadem vox hebræa *raglav*, nullâ factâ mutatione significare potest, vel *pedes suos*, vel *pedites suos*: non enim tantummodò à *regel*, hoc est, *pes*, venire ea vox potest, sed etiã à singulari *ragli*, hoc est, *pes*, *pedes peditis*, quòd in plurali facit *raglim*, et cum affixo *raglav*. Quòd autem me movet ad hæc interpretationem præferendam, est, quòd ad descensum expeditum et facilem è monte declivi et præcipiti non solet jumentum expeti; non est ergo verisimile ex eo Baracum laudari quòd ad eam rem jumentum non sit usus. Adde quòd nunquam in bellis legamus Israelitas equis vel jumentis usos. Accedit hinc posteriori versioni favere versionem septuaginta Interpretum, quæ est in Basileensi et Regio codice: *Sic Barac in valle emisit pedes suos*.

DIVISO CONTRA SE RUBEN MAGNANIMORUM REPERTA EST CONTENTIO. Obscura haud dubiè sententiâ, et quæ tangit factum aliquod Rubenitarum obscurum. Serarius censet laudari hic et seq. v. Rubenitas, quòd omisissæ gregum et honorum suorum curâ bello isti interfuerint. At ego non video quomodò verba hæc laudem sonent; sed neque quomodò explicatio illa Scripture verbis adaptari possit. Cæterorum explicatio eò tendit, ut existimè hic post laudem et commendationem eorum qui se strenuè gesserunt in hoc bello, inchoari vituperationem et reprehensionem eorum qui ad hoc bellum quoquo modo operam suam desiderari passi sunt, atque in primis hic Rubenitas notari, quòd obortâ inter eos divisione deserierit opellam suam conferre, esto non omnes conspiciant, quænam fuerit illa divisio, an seditio inter eos aliâ ex causâ exorta, an animorum et sententiarum divisio cùm quæreretur essent ad bellum suppetiæ aliis Israelitis ferendæ; quòd posteriori malim. Rursùm et illud obscurum, nec omnium eadem est opinio, quænam sit illa magnanimorum contentio, an eorum qui in tribu Ruben erant, ut sensus sit: Cùm senatus esset habitus, ut decerneretur quid agendum esset, an auxiliares copie

mittende aliis Israelitis, necne, diversis, ut fit et non satis consentientibus inter se sententias versi sunt ad rixas et jurgia, et hęc ratione desierunt aliis Israelitis opem ferre. Est hæc explicatio valde probabilis, et textui nostro valde accommodata. Quia tamen de hujusmodi rixis et jurgiis nullum in Hebræo et septuaginta Interpretibus cernitur vestigium, malim ego aliam interpretationem sequi, quæ non textui nostro tantummodo, sed etiam hebrææ lectioni et versioni Septuaginta adaptari possit; ea autem est, ut divisio illa aliorum sit, et aliorum ista contentio; divisio quidem Rubenitarum, qui dum in diversas abeunt sententias, nihil ad bellum operæ conferunt; contentio sit militum, qui Baraco adhaerant, quos interpres noster magnanimos appellet, contentio, inquam, non hostilis, sed amica quædam disceptatio, quæ verbis tantummodo, et animorum diversâ opinionantium ac judiciorum pronuntiatione fiat; ut sensus sit divisionem illam Rubenitarum quæ eos à supplicii ferendis avocaverat magnam præbuisse occasionem Baraci sociis de eâ re loquendi, et interponendi suum iudicium, quod Galli dicere solent: *Cela a donné aux autres grand sujet d'en parler, a donné occasion à chacun de dire sa ratelée, d'en dire son avis*. Favent meo iudicio, ut dixi, Hebræa, quæ sic habent: *In divisionibus Ruben, magna cogitationes cordis*: versu autem seq. ubi totidem verbis nihilque immutatis eadem in textu nostro reperitur sententia, in Hebræo voce unicâ immutata habetur, *magna persecutio cordis*. Septuaginta verò in codice Romano: *Ei: τὰς μερίδας προσην μέγαλα ἔκωνόμανε καρδίας*, quod latinus interpres sic reddidit: *In partibus Ruben, magni penetrantes corda*. At rectius clariorque veritasset: *In factionibus Ruben*; hanc enim significationem habet etiam *μαρί*, cum de factionibus animorumque divisionibus sermo est, quemadmodum et nos Latini loquimur, cum dicimus aliquem secutum partes Augusti, partes Antonii. Deinde illud *ἔκωνόμανε* in eâ sententiâ mihi suspectum est et parum huic loco accommodatum, crediderimque reponendum *investigantes*, vel potius, ut Hebræo, et illi sententiæ, quam sequenti versu habent, respondeat, *investigationes cordis*, quam versionem etiam v. seq. habent Regius et Basiliensis codex, ut paulò post dicam. Porrò iidem Septuaginta versu seq. pauculis immutatis habent: *Ei: διαρίσσει προσην μέγαλα ἔκωνόμανε καρδίας*. Latinus interpres vertit: *In divisionibus Ruben magna persecutio cordis*. Porrò Regius et Ba-

siliensis codex hoc priore versu ita exhibent: *In divisionibus Ruben magna indagatio cordis*; at v. seq., *ad transeundum, vel ad evincum 14 res Ruben magna investigationes cordis*. Ex quibus omnibus liquet non alium posse esse sensum, quam eum quem dixi, nimirum divisionem animorum et discordantes sententias, quæ fuerunt in Rubenitis, in aliis diversitatem opinionum et judiciorum peperisse diversis diversa opinantibus, et causas tantæ divisionis perscrutantibus.

VERS. 16. — QUARE HABITAS INTER DUOS TERMINOS, UT AUDIAS SIBILOS GREGUM? Sensus est, cur bello neglecto habitas et sedes otiosus intra septa et caulas tuas delectatus gregum tuorum balatibus, interea scilicet dum fratres tui pugnant pro communi bono et tranquillitate publica? Quod Hieronymus vertit, *inter duos terminos*, ex Hebræo alii vertunt, *inter duas ordines*, vel *duas caulas*, vel *duo septa*, possuntque intelligi vel unius ejusdemque agri aut loci compaseni duo limites, vel duæ sepes, vel duo arborum ordines, intra quos greges pascentur, vel duo septa eî clathris, vel aliquid istiusmodi. Aquila, teste Procopio, *inter sortes dixit*, idemque refert Eusebius in Locis hebr. ad vocem *Mosphetaim*. Symmachus vicinias dixit, teste ibidem Eusebio. Septuaginta in codice Romano sic efferunt: *Ad quid sederunt in medio digomie ad audiendum sibilum Angelorum*. Sed emendanda hic non pauca, pro *ἐκωνόμανε* existimo reponendum *sedisti*, ut respondeat Hebræo: rursùm pro *ἐγγύθων*, reponendum *ἐγγύθων*, *armenorum*. Denique quid *διεργαία* sit nemo facile divinaverit, neque alibi usquam reperiat; quid si legendum sit, *in medio duorum angulorum*? quid si forte, *inter duas sententias*? quasi dubios scilicet et anceps, ut respiciatur ad id quod antecedit et sequitur de factiosâ inter eos animorum divisione et discordantibus sententiis; sed hoc Hebræo minime respondet, responderet autem si pro *mischpetaim* per *τ*, legeretur *μισπηταιμ* *mischpetaim*, per *ω*. In codice Regio ita hanc sententiam exhibent Septuaginta: *Ut quid mihi sedetis inter Mosphetaim (hebræam vocem retinent) ad audiendum sibilos excitantium*? Basiliensis codex duplicem exhibet hujus loci versionem, unam quæ a præcedente vix differt, nisi quod habet: *Quare mihi sedes inter Mosphetam?* quæ lectio etiam est Procopii, alteram in præcedentibus non suo loco, hoc modo: *Ut quid tu habitas tu in medio labiorum?* per labia extremitates et limites intelligit, quemadmodum labia oris extre-

mitates sunt: et verò verisimile est eum qui sic vertit, quisquis ille sit, legisse in Hebræo non *mischpetaim*, sed *sephataim*, quæ vox *labia* significat. Reliquum istius sententiæ non absolvit ista versio, sed addit mox, quantum extra rem planè: *Extendebat pedes tuos, cui in Hebræo nihil respondet*.

VERS. 17. — GALAAD TRANS JORDANEM QUIESCEBAT. Galaad trans Jordanem regio est adiacens monti Galaad, à quo et nomen sumpsit. Illic autem mons extremus limes est totius terræ promissæ ab oriente; unde autem nomen istud mons ille acceperit habes Genes. 31. Porrò hic per metonymiam nomine Galaad intelligit Galaaditas, seu regionis istius incolæ, qui non alii quam ii qui de tribu Gad et dimidia tribu Manasse erant. Quam in rem notandum subinde, ita capi vocem Galaad, ut comprehendat omnes tribus, quæ trans Jordanem habitabant, atque adeò et tribum Ruben; et hæc fusissima est significatio, eademque minùs usitata: quâ ratione manifestum est hic non ita debere accipi, cum de tribu Ruben separatim egerit: aliquando ita strictè capitur ut solam terram dimidiæ tribus Manasse, quæ trans Jordanem erat, includat: alias idque frequenter cum dimidiâ hæc tribu etiam tribum Gad ipsi conjunctam comprehendit: et hoc modo existimo hic sumendum esse, ut prophetis Debhora de utrisque Gaditis scilicet et Manassis queratur, quod aliis bello tam necessario occupatis ipsi otio et quieti vacarent. Hebræa vox tamen, quam interpres noster vertit, *quiescebat*, significat *habitare*, quemadmodum et septuaginta Interpretes verterunt; sed per habitationem convenienter intelligit noster interpres quietam et firmam habitationem, ita ut non obstante tanti rumore belli sese tamen non moverent, neque aleam belli subire constituerent.

ET DAN VAGABAT NAVIBUS. Hoc est, navigationibus intentus erat communi bono neglecto, interea temporis dum alii belli periculis sese abjicerent. Porrò tribus Dan Palestinis conigua ad mare Mediterraneum erat; et in hæc tribu erat portus ille in Scripturâ et historiâ terræ sanctæ celebris Joppe appellatus, qui etiamnum peregrinorum ex Europâ in terram sanctam appulsu nomen aliquod et antiquæ famæ celebritatem aliquam retinet, etsi hoc tempore portus non satis opportunus et commodus habetur, de quo vide quæ Adrichomius et illustrissimus Radzivilus habent. Porrò quod Hieronymus dixit: *Vagabat naves*, hæc ex-

Hebræo reddunt, *habitans, incolit naves*, quomodo et Septuaginta reddiderunt, *ναυπηγος*. Rectius tamen meo iudicio redderetur ex Hebræo, *peregrinabatur navibus*; hebræa enim vox *נאב* proprie *peregrinari* significat. Notandum verò hæc in hebræo efferri per interrogativam: *Quare peregrinabatur?* (nam in Hebræo futurum est, quod sæpè per imperfectum scripti debet) uti et apud Septuaginta: *Quare habitas?* vel, ut alii libri habent per secundam personam, *quare habitas?*

ASER HABITABAT IN LITTORE MARIS, ET IN PORTIBUS MORABATUR. Erat et hæc tribus ad mare, sed borealior tribu Dan; ab oriente Nephthalitis et Zabulonitis contermina. In hujus tribus sortem ceciderant Tyrus et Sidon, duæ celeberrimæ Phœnicie urbes et emporia commodis portibus instructa, sed his nunquam Aseritæ potiri poterunt; alios tamen minoris nominis portus et loca ad mare habuisse satis locus hic indicat, de quorum ignaviâ, quiete et otio meritò prophetis queritur. Cùm enim vicini et contermini essent Nephthalitis et Zabulonitis, à quibus et in quorum terris bellum hoc gestum est, merito arguendi sunt, qui fratres suos, quos ob vicinitatem maxime adjuvare debebant, non adjuverunt, eum alii vel ratione majoris distantie, vel ob interjectum Jordanem videantur veniâ aliquâ digni, et faciliùs excusari posse.

Nota verò quod Hieronymus dixit, *in portibus*, ei respondere versionem Septuaginta, quæ est in Romano codice: *Sæper exitus ejus, vel suos*; portus enim sunt maris exitus, hoc est, quibus in mare exitur, vel hominum et incolarum exitus, quibus ipsi in mare, et in regiones externas abeunt. Basiliensis tamen et Regius codex habent: *ἐν τῇ θύρατι*, de qua versione paulò post. Vox hebræa *miphratsim* significat, *fracturas, aperturas, divisiones, interruptiones*; itaque ferè omnes, in *fracturis*, vel *rupturis suis*, vel *ejus* hic vertunt; nam ambiguum est an ad mare fracturæ illæ, an ad incolas Aseritas sine referenda: sed sine ad unum, sive ad alterum referatur, non magis intelligit, dummodo per hujusmodi fracturas, vel rupturas non aliud intelligamus, quam quod Hieronymus et septuaginta Interpretes intellexere, portus videlicet, qui fracturæ vel rupturæ maris dici possunt, sive quia ibi fluctus et vis maris frangitur, sive quia ibi mare intra portus angustias immisissum quasi interripitur, et à reliquo mari divellitur: Aseritarum verò fracturæ vel rupturæ dicantur, sive quòd ab iis illi portus

sint effossi, sive quod ipsorum sint et ab illis possidentur. Neque aliud puto significari eâ versione Septuaginta, quam exhibent Basileensis et Regius codex: *in rã; ducantur ab eis*, vox enim *ducantur* nihil aliud significat quam interruptionem et dirptionem, atque adeo et portum significare potest, ubi videlicet quodammodo maris pars intercipitur et quasi à reliquo mari dirimitur; vel si malis, ubi litus aditu mari patefacto dirimitur et interruptitur. Quocirca latinae versiones non probo, quæ in *præruptis ejus* exhibent, quasi hæc voce non maris aut littorum rupturæ, sed montium aut rupium potius fracturæ significantur. Quocirca nec illi rectè meo iudicio hic, qui per fracturas intelligunt urbes semiditatas, vel loca parùm munita, qua necesse fuerit Aseritis tueri vel munire.

VERS. 18. — ZABULON VERÒ ET NEPHTHALI OCTULEBUNT ANIMAS SUAS MORI. Hoc est, mortis periculo. Hebræa vox *charaph*, non significat simpliciter animam suam offerre et exponere, sed contemnere, vilipendere, et quasi probris allicere, quod fit quoties quis omni posthabito periculo vitam suam nihili pendens quasi rem nullius pretii abjicit. Respondet huic versio Septuaginta, in codice quidem Romano, *ἐνδύσαντες* vel ut alii codices habent per participium *ἐνδύσαντες*: significat enim *ἐνδύσαντες* contemnere, vilipendere, probrosè tractare. Itaque redit ad harum duarum tribuum laudem, quæ eò major apparet, quò in cæteris major desidia et ignavia existit, facta cum iis in præcedentibus collatione.

IN REGIONE MEROME. Cæteri ferè appellativè vertunt: *Super altitudines agri*, cui versioni etiam versio septuaginta Interpretum in omnibus codicibus respondet: neque dubitari potest quin ea versio sit optima, ut intelligatur planities illa campi in vertice montis Thabor, de qua nos cap. præced. versu 6 diximus. Itaque *super altitudines agri* idem est quòd in excelsis et editis campi planitie. Hieronymus tamen accepit illud *Merome* quasi nomen esset proprium; et verò sæpè factum ut nomina propria, vel quasi propria ex appellativis sint facta ex rei ipsius naturâ, vel aliqua loci conditione imposito nomine. Sic Rama, Aseoth, Bethlehem, Emmaüs, Bethabara, et alia innumera ex appellativis sunt facta. Quocirca et dubitari non debet quin Hieronymus scierit et rectè ita verterit, etsi vim hebrææ vocis appellativè sumptæ non ignoraret, et versione septuaginta Interpretum vidisset. Et fortè

scire ipse potuit et planitie nomen illud proprium adhasisse, quòd etiam tum cum in his locis versaretur id nomen quasi proprium retineret. Quocirca minùs rectè locutus hic Hugo de Sancto Victore, dum ait errasse hic translationem nostram.

VERS. 19. — VENERUNT REGES ET PUGNAVERUNT, PUGNAVERUNT REGES CHANANÆ. Quinam hi reges? Non pauci reges subditos et vectigales regis Jabin accipiunt; nam ut liquet è Josue 2, multos reges subditos habebat, qui Josue tempore in Asor regnavit rex Jabin, quos omnes imperio suo evocabat ad bellum: et ut ibidem habetur v. 10, *Asor antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat*. Idem igitur verisimile est factum hoc bello, quandoquidem rex Asor eo tempore esset potentissimus, et urbes nonnullæ Chananeorum etiam tum superessent, quas verisimile est regem Asor subiectas sibi habuisse, atque adeo et ipsarum regulas. Hæc res fateor etsi non omninò certa, suâ tamen verisimilitudine non caret. Adde tamen nihil esse necesse ad hujus sententiæ explicationem eò confingere; nus enim rex Jabin satis esse potest ad hujus sententiæ veritatem; familiare enim est ut per synecdochen pluralis numerus pro singulari ponatur, et idque reges dici potuit, etsi unus tantummodo rex esset. Adde etiam Sisaram, qui cum imperio toti exercitui præfectus erat, etiam alterius imperio subiectus esset, regem dici potuisse, siquidem istiusmodi belli imperatoris regis nomine etiam veniunt apud Aristotelem in Politicis.

IN THANACH JUXTA AQUAS MAGEDDO. Thanach, vel Thenach urbem in dimidiâ tribu Manasse fuisse cis Jordanem è multis Scripturæ locis liquet, uti et alteram urbem Mageddo; sed et Thanach Leviticam urbem in eâ tribu fuisse constat ex Josue 21, v. 23. Porrò hæc urbes vicinas fuisse, inter quas congregatus fuit numerosus ille Sisaræ exercitus et prælium commissum ex aliis etiam Scripturæ locis constare potest, ubi hæc duæ urbes ferè conjunguntur, ut Josue 12, versu 20; Josue 17, versu 41, et supra Judic. 1, versu 27; et 3 Reg. 4, versu 12; et 1 Paralip. 7, versu 29; ut proinde idem, qui in Thanach pugnarunt juxta Aquas Mageddo pugnasse dici possint, nimirum quia eadem aquæ, quæ pugne locum præterfluebant, etiam urbem illam aluebant. Porrò per Aquas Mageddo non alias intelligi quam aquas torrentis Cison hæc et illic profuentes, ejus torrentis aquas variis periphrasibus toto hoc

Cantico poeticè Debbora circumscribit. Ex quo necesse est asserere etiam si mons Thabor in Zabulonâ tribu esset, eundem tamen in terminis ejusdem tribus australibus fuisse. Rursum licet torrentis Cison origines in Zabulonâ tribu sint, siquidem è montis Thabor aquis seu fontanis, seu pluviis altior et augetur, tamen necesse est ex hoc loco asserere aliquas etiam urbes dimidiæ tribus Manasse alluere. Præterea hæc urbes necesse est in finibus dimidiæ tribus Manasse borealibus statuere versùs mare Mediterraneum; cum enim torrens Cison partim ad orientem Jordanem versùs fluat, partim ad occidentem versùs mare Occiduum seu Mediterraneum, non posset ille torrens eas urbes alluere, nisi essent in ejus finibus borealibus, qui vergunt ad mare. Denique licet inter tribum Zabulon et dimidiâ tribum Manasse cis Jordanem intercedat tribus Issachar, necesse tamen est asserere tribum Issachar non eò usque porrigi versùs occidentem, quò porriguntur tribus Zabulon et dimidiâ tribus Manasse, cum ex dictis pateat hanc dimidiâ tribum debere ab aquilone tribum Zabulon contingere, quò fieri non posset si tribus Issachar inter atramque ubique intercederet. Et verò satis liquet è cap. 17 Josue, tribum Manasse usque ad mare Mediterraneum pervenisse, quò certum est non pertigisse tribum Issachar.

ET TAMEN NIHIL TULERE PREDANTES. Sensus est: Et tamen illo suo ad bellum apparatu et instructissimo exercitu nihil profecerunt, nulla spolia, ut sperabant, abstulerunt: quin potius ipsi, resque ipsorum in prædam Israelitis cessarunt. Ex Hebræo hanc sententiæ particulam diversimodè vertunt, sed ferè eodem sensu: *Cupiditatem argenti non acceperunt*, vel *desiderabunt argenti non acceperunt*, vel *lucrum pecunie non acceperunt*: verum satis liquet è pluribus locis ita Hebræam vocem *bethsah* sumi ut significet, non quamlibet concupiscentiam, sed eam qua cum injustitiâ conjuncta est, atque adeo prædam, rapinam, oppressionem; unde passim Hieronymus hanc vocem vertit, *avaritiam*, subinde etiam *rapinam*: Septuaginta sæpè *malam cupiditatem*, aliàs *δωκίαν*, vel *ἀδικίαν*, *injustitiam*, hoc loco Basileensis et Regius codex habent, *cupiditatem argenti*, ad codex Romanus, *donum argenti*.

VERS. 20. — DE CÆLO DIMICATUM EST CONTRA EOS: STELLE MANENTES IN ORDINE ET CURSU SVO ADVERSUS SISARAM PUGNAVERUNT. Quâ ratione de cœlo dici possit hic dimicatum contra Chananeos

res satis manifesta, Deo videlicet vel Angelis tonitrua, fulgura, grandines ex alto jaculantibus: at non persequè obitum quomodò stelle dici possint pugnasse, vel quid stellatum nomine hic intelligi debeat. Omissis hic Babbinorum deliriis, et astrologorum judiciariorum commentis, qui cuncta fatali necessitate ab astris regi volunt, atque ex hoc loco suæ impietatis patrocinium accersunt, paucis, quæ sint hic Catholicorum explicationes, expediam. Quidam hyperbolem esse volunt, quasi astra omnia viderentur contra eos pugnare; quippe cum fulgura et coruscationes è sublimi crebræ et dense ferrentur, videri poterant ab astris quasi jaculantibus proficisci. Ita Magister Hlist. scholasticæ. Alii, ut Procopius, nihil aliud per stellas intelligunt, quam tempestates ex alto decedentes: eodemque videtur Chaldaea paraphrasis alludere. Alii per stellas Deum stellas præsentem intelligunt, ut Hugo de Sancto Victore. Alii cometas decedens in hostes, ut Abulensis; quod tamen non satis videtur congruere cum eo quod additur: *Stella manentes in ordine et cursu suo*; quomodò enim decedat stelle dici possunt in ordine et cursu suo manere, vel, ut Hebræa vox diversimodè vertitur, è semitis, gradibus, stationibus, aggeribus suis? Alii perique per stellas angelos intelligunt; neque enim id insolens et novum, cum Job. 38 angeli astra matutina appellentur, et Apoc. duodecimo draco tertiam partem stellarum dicatur caudâ suâ traxisse in terram. Ita Rupertus, Glossa interlinearis, Franciscus Valesius de sacrâ Philosophiâ capite trigesimo primo; Vatablus, Mariana, Esthius. Estque hæc explicatio omnium antecedentium probabilissima. Non video tamen cur ad metaphoram confugiendum sit; cur enim non proprie capi possent stelle, et ex tanquam cooperatrices et auxiliatrices in partem hujus victoriæ advocari? Cum enim ab astrorum influxu naturaliter manent tempestates, coruscationes, tonitrua, fulmina, grandines, cur non possit Deus his velut instrumentis dici hic usus? Non quòd ea per se isto tempore fuissent istam tempestatem et effectus edituræ, multò minis in Chananeos intactis Israelitis ea jaculature, sed quòd vel astrorum tempestates hæc clementium vim et influxum auxerit Deus, vel aliorum tempestates prohibentium vim et influxum cohiberit; quo posito alia astra tempestates excitantia totâ vi suâ agebant ad materiam idoneam coaccervandam, alterandam, immutandam; Deus autem, vel Angeli in Chananeos

acos propellerent. Quam explicationem etiam Cajetanus, et Dionysius Carthusianus, alique nonnulli sequuntur.

Nota verò addi, *manentes in ordine et cursu suo*, sive ad distinctionem pugnae olim commissæ sub Josue, ut notavit Lyranus, Cajetanus, et alii, in quâ ad victoriam quidem astra multum contulerunt, sed non manserunt in cursu et ordine suo, imperatâ illis statione, sive ad indicandum more ordinatissimi cujusdam exercitûs pugnasse nemine ordinem turbante, aut locum deserente: siquidem et stellæ cœli militia in Scripturâ appellantur, et Genes. secundo, versu primo, ubi astra *ornatus celorum* dicuntur in textu nostro, in Hebræo *exercitus celorum* appellantur, quod is Deus tantquam militari exercitui ad vindictam de impiis expetendam subinde utatur. Adde etiam juxta vim Hebrææ vocis dici stellas è semitis suis aggeribus, speculis suis pugnasse, quod ex alto loco facilius et felicius pugnari solet, certiusque in subjectos tela soleant dirigi.

Nota secundo etiam hic nonnullam in versione Septuaginta, etsi non in sensu, at in verbis diversitatem: nam codex Romanus habet: *De celo pugnauerunt stellæ, è semitis suis pugnauerunt cum Sisarâ*. Codex Regius: *De celo expugnati sunt, stellæ ad ordine suo pugnauerunt cum Sisarâ*. Codex Basileensis habet etiam illud è τῶν ἀστέρων, cæterum in cæteris cum Romano codice concordat.

VERB. 21. — TORRENS CISON TRAXIT CADAVERA EORUM. Verbum Hebræum *garaph*, et Græca vox apud Septuaginta in Romano codice ἐξουρῶν (pro quo alii codices habent ἐξέβαλον, *ejecit*) videntur significare non quoquo modo raptare, sed scopare, ut veritè Pagninus, sive quasi scopis everrere: potestque referri non tantum ad cadavera (nam in Hebræo et versione Septuaginta nulla fit cadaverum mentio, cum in iis tantummodò habeatur, *scopavit eos*), sed etiam ad homines ipsos vivos, qui cum enatando sperarent se posse evadere, torrens qui, seu Deo procurante, seu aquis tempestate auctis, in eis majore impetu irruit, eos abrupit ac demersit: quanquam et alterum inde secutum, quod ait Hieronymi versio, ut scilicet eorum traheret devolveretque cadavera.

TORRENS CADUMIM, TORRENS CISON. Quidquid tandem significet voce *Cadumim*, de quo non parva est questio, illa tamen repetitio vocis *torrens* satis indicat unum eundemque torrentem significari, præsertim cum modus ille loquendi: *Torrens Cadumim, torrens Cison*, possit

Hebræorum more significare, torrens Cadumim, qui idem est et torrens Cison, quod et expressit Chaldaeus paraphrastes, *ipse, inquit, est torrens Cison*. Vocem Cadumim accepit Hieronymus tantquam vocem propriam; et verò undecumque nata sit, potuit torrenti illi, sive toti, sive, quod magis probò, parti illius tantquam nomen proprium adherescere. Eadem vox habetur apud Septuaginta in Basileensi et Regio codice, et apud eosdem legit Procopius et in libro de Locis Hebræicis habet seu Hieronymus, seu Eusebius, ut vel hinc planè possit colligi olim ita fuisse in Septuaginta interpretibus lectum. Præter hos etiam Pagninus, Cajetanus, et Tigurini ut proprium nomen vertunt. Cæteri ferè Hebræi et Hebræorum assecle appellativè hanc vocem sumunt, voluntque significari et verti debere, *torrens antiquitatum, vel antiquorum*, cui favet versio Septuaginta in Romano codice *χρηστάριος ἀρχαίων*, licet cur ita appellatus sit parum consentiant; neque apparet ratio cur hic præ cæteris antiquos torrens dici debeat, neque fundamentum habet, quod confinxit Chaldaeus paraphrastes, qui sic reddidit: *Fluvius, in quo facta sunt signa et fortitudines Israelit ab antiquis*. Probabilior Arise Montani in Idiotismis, et Vatabli in Scholiis explicatio, dici torrentem antiquitatum, quòd is jam inde ab initio destinatus fuisset à Deo, ut in eo perirent Chananaei. Suspiciatur Serarius torrentis partem illam, quæ ad orientem et mare Genezareth fluit, vocatam torrentem Cadumim, hoc est, torrentem Orientalium, siquidem *kedem*, eum ad locum refertur, orientem significat: neque verò hæc displicet conjectura. Sed addam et ego meam conjecturam: quid si enim ex præsentì historiâ illud ei nomen adhaserit? *hadam* enim verbum significat præoccupare, prævenire; itaque in passivo participio *hadum*, in plurali *hadumim*, quæ vox hic habetur, significat *præventos, præoccupatos*, atque adeò *torrens Kedumim*, sive *Cadumim*, erit torrens præventorum, occupatorum, et ex insperato aquis obrutorum; quod nomen ei torrenti, vel certè ei torrentis parti, in quâ ista Chananaeorum inopinata clades acciderat, permanere potuit.

CONCALCA, ANIMA MEA, ROBUSTUM. Multi per tertiam personam vertunt; atamen per secundam personam etiam habetur in Hebræo, non tamen per imperativum, sed per futurum, *itredchi, concalcabis*: sæpè tamen apud Hebræos futurum pro imperativo ponitur. Alii enallagen temporis esse censent, et futurum poni pro præterito; unde et vertunt, *concalcatus*, vel

concalcabas, quod idem satis frequens est præsertim pro imperfecto. Major vis tamen et energia est orationis, si quod Debbora cum suis tunc in ipso victoriæ momento fecit, ipsa adhuc, quasi sibi adhuc scenam hanc animo representans, dicatur sese ad hanc hostium conculationem quodammodò excitare, ut declaret quo affectu, quantâ voluptate ipsa populi sui hostes viderit prostratos, eosque contulcaverit. Itaque ipsa fingit sibi et animum sibi perinde ac si etiam tum res ipsa gereretur; unde mirum non est si eundem animi affectum sentiat. Porrò satis liquet animam hic per synecdochen poni pro toto homine; atque adeò *concalca, anima mea*, hoc est, tu, ó Debbora. Per *robustum*, sive per *fortitudinem*, ut alii ex Hebræo vertunt, intelligo hostes fortissimos, neque video quid rectius possit intelligi. Septuaginta tamen illud faciunt epithetum animæ: *Concalcabit eum, vel eos anima mea potens*. Alii vertunt illud adverbialiter, *fortiter*, vel in *fortitudine*, et explicant, *calcabas, anima mea, fortiter*, hoc est, inquit, eundem animum qui hostes absorbet, ego viriliter et citra periculum calcabam. Novum itaque hi miraculum citra necessitatem fingunt, vel quòd annis sese Israelitis præbuerit calcandum, vel quòd is transire volentibus sicum alveum præbuerit, ad eum modum, quo factum fuerat in mari Rubro.

VERB. 22. — UNGULE EQUORUM CECIDERUNT, FUGIENTIBUS IMPETU, ET PER PRÆCEPS RUENTIBUS FORTISSIMIS HOSTIUM. Hactenus commemorata adjuncta ad victoriam et stragem hostium, è celo, ab aeris meteoris, à torrentium aquis; nunc ostendit etiam ipsa fugæ præsidia fuisse illis ablata: nam equis, quibus maximè confidebant, ungulæ ceciderunt, vel, ut Hebræa vox sonat, contusse, conquassate sunt; quibus lapsis vel contusis planè inutilis et ineptus ad fugam equus sessorem suum insequentium furori exponebat. Ait autem hæc ungulas cecidisse ob nimiam festinationem et præcipitem cursum fugientium: quam in rem fortè etiam accessit peculiaris Dei providentia, et scabrities asperitasque locorum. Porrò quod Hieronymus dixit: *Fugientibus impetu, et per præceps ruentibus fortissimis hostium*, valde variè ex Hebræo vertitur ob ignotam significationem verbi *dahar*, ubi eadem vox bis reperitur, *middaharoth daharoth*, Pagninus veritè: *A sono pedum, sono fortium ejus*; Arias Montanus: *A calcitrantibus, calcitrantibus*; Pagninus in Dictionario et Cajetanus à *calcationibus, calcationibus*; Tigurini, *propter vehementem impetum*; Chaldaeus paraphrastes: *A frenis quo fuit frenens*. Quæ tamen omnia satis indicant præproperam concursionem et præcipitem impetum. Septuaginta interpretum versio mirum quidem in diversis codicibus sit diversa, ut quid pro vero et genuino acceptes, nescias. Basileensis codex mira hic et aliena planè infert: *Tunc subnervata sunt crura equorum; et equabit eos crus meum, contumelias insanie eorum*. Codex Romanus: *Quando impediti sunt calcanei equi, festinatione festinaverunt fortes ejus*. Codex regius: *Τῶν ἀπώματων πείρων ἵππων Μάδαρος δουρατίων αὐτῶν* in quâ lectione retinetur ex Hebræo vox illa nonnulli corrupta, *Μάδαρος*. Eadem autem lectio fuit Procopii, ut ex Latinâ ejus versione colligo, quæ sic habet: *Tunc abscessis sunt ungulæ equorum Madaroth fortium ejus*; niliturque ex Aquilæ versione explicare quid sibi velit illud *Madaroth*: «Madaroth, inquit, Aquilas exposuit, et decus irruentium, hoc est, ungulæ equorum (in acie agillimorum inutiles factæ sunt.)»

VERB. 23. — MALEDICITE TERRÆ MEROZ. In Hebræo et Septuaginta tantummodò habetur *Maledicite Meroz*, ut prout obscurum ex iis remaneat quid Meroz sit, urbsne, an locus alius, an hominis alicujus proprium nomen, maximè cum alibi in Scripturâ nosquam ea vox habeatur; neque apud Hieronymum vel Eusebium in locis Hebræicis illius fiat mentio, sicut nec apud Adrichomium: in eo tamen video conspirare omnes, et indicant sequentia cum dicitur: *Habitatoribus ejus*, esse urbis vel loci alicujus nomen, qui loco, in quo commissum est prælium, vicinus erat, cui ob id maledictio ejusque habitatoribus inferri jubetur, quòd fratribus strenuè in ipsorum ferè conspectu pugnantibus suppetias ferre detectaverint. Hinc liquet cur his potius maledictio intentetur, quam cæteris, qui supra ob id reprehensi sunt, quòd etiam suppetias non tulerint, siquidem cæteri sive ob locorum intercapelinem, sive ob nonnullam inter ipsos sententiarum discordiam, sive ob interjectum Jordanem ventâ aliquâ digni existimati sunt; at in his nihil hujusmodi culpam imminuere potuit, solusque animus iis defuit, cum non deesset commoditas. Porrò etsi non constat quem effectum hæc maledictio, seu execratio intentata habuerit, dubitari tamen non debet eam efficacem fuisse, cum maledictio à Deo, vel ab aliis ipsius jussu irrogata, cassa et inanis esse non solet.

DIXIT ANGELUS DOMINI. Hunc angelum non

proprie quidam accipiunt, et alii quidem Baraem, alii Deboram, alii summum sacerdotem volunt. At proprie accipienda sunt verba cum aliud nihil cogit; et indicat hic illa vox addita *Domini*, quae non permittit significationem alienari, cum ea addi non solet nisi de vero proprie dicto angelo sit sermo, vel certe nisi ex adjunctis manifeste constat de alio aliquo metaphorico angelo esse sermonem, unde etsi plus forte centies in Scriptura habeatur, *Angelus Domini*, vel *Dei*, nusquam tamen de metaphorico angelo capi potest vel debet, nisi semel. Malachie 2, vers. 7, ubi manifestum de sacerdote sermonem esse. Ex quo liquet Dei voluntate et jussu hanc maledictionem irrogatam fuisse. Quis autem iste angelus fuerit, an Michael, qui verisimiliter huic bello praefuerat, an quis alius, qui suas Deboram prophetias inspirare solitus erat, atque adeo et hoc canticum, non constat: videtur tamen huic afflati genio adscribendum, qui et huic praefuit cantico, et hanc Dei voluntate maledictionem imperantis insinuavit.

MALEDICITE HABITATORIBUS EIUS. In Hebraeo: *Maledicite maledicendo*, emphasis habet ista repetitio. Sic et Septuaginta in Regio codice: *Maledicite maledicite*. In Basileensi codice deest repetitio. In Romano aliter effertur; *Maledicite; maledictus omnis inhabitans eam*.

QUIA NON VENERUNT AD AUXILIUM DOMINI, IN ADIUTORIUM FORTISSIMORUM EIUS. Posterior sententia pars priorem explicat, videlicet nihil esse aliud venire ad auxilium Domini, quam venire in auxilium eorum qui tanquam fortissimi milites pro Deo, Deique populo pugnant. In Hebraeo habetur: *Quia non venerunt ad auxilium Domini, ad auxilium Domini, in, seu cum fortibus*. Eodem fere modo Septuaginta in codice Romano: *Quoniam non venerunt ad auxilium Domini, ad auxilium in potentibus*. Basileensis codex habet: *Quoniam non venit in auxilium Domini. Auxiliator Dominus in pugnantibus*. Regius codex: *Quia non venerunt in auxilium: Dominus auxiliator noster, Dominus in pugnantibus potens*. Quae postrema lectio est etiam quoad postremam partem Procopii.

VERS. 24. — BENEDICTA INTER MULIERES JAHEL UXOR HABER CINEI, ET BENEDICATUR IN TABERNACULO SVO. In Hebraeo habetur, *ex mulieribus*, vel *mulieribus*, altero enim istorum modorum verti potest, idemque his in eadem sententia non sine venustate repetitur hoc modo: *Benedicatur prae mulieribus Jahel uxor Haber Cinei, prae mulieribus in taber-*

naculo benedicatur. Eandem repetitionem servat versio Septuaginta, et Regius quidem ac Basileensis codex habet utrobique, *ex mulieribus*: at Romanus codex priore loco habet, *in mulieribus*, posteriore loco, *a mulieribus*. Porro benedicere ipsam, sive sancta illi omnia apprecari Israelitae jubentur in tabernaculo, ut videlicet omnia illi fausta et felicia domi voveant, nihil sit quod domum, quod familiam inturbet, quandoquidem ipsa domi et in tabernaculo suo tam viriliter se gesserit.

VERS. 25. — AQUAM PETENTI LAC DEDIT, ET IN PHIALA PRINCIPUM OBTELIT BUTYRUM. Circa hunc versum notandum Septuaginta interpretes in Romano et Regio codice aliter distinguere; *lac dedit in phiala*, post qua verba commate interpungunt. Pro *phiala* Hebraice est *saphel*, quod *hydrum*, *lagenam*, *phialam* significare aiunt. Haec vox tantummodo his in Scriptura reperitur, hic et cap. seq. v. 58, ubi interpres noster *concham* vertit. Utrobique Septuaginta *λακάνη* vel *λακάνη*. Est autem *λακάνη* vel *λακάνη* vas quoddam majus et patens, teste Suida, qui *λακάνη* exponit: *τὰ μείζονα τῶν ὑψίστων καὶ ἐκτετατά, majora acetabula et patenia*. Unde et idem Suidas ait *λακάνη* communiter, Attice vero *λακάνη* dici, *παρὰ τὸ λα ἐκτετατὴν μέγιστη, καὶ τὸ γλῶσσος, quasi esse compositum ex λα particula intensiva, et γλῶσσος, quod significat hanc, patere*. Et addit, *παρὰ τὸ γλῶσσος, est enim, inquit, vas latum et patens*. Haec tamen vocis deductio mihi nonnihil suspecta est, tum, quia *χ* in compositione hac mutet in *z*, tum quod haec vox ex voce Chaldaica videatur deducta; cap. enim seq. v. 23, ubi haec eadem vox Hebraea habetur, Chaldaeus paraphrastes habet *lana*, pro qua etiam apud Rabbinos legitur, *lakai* vel *lalana*, à quo et Graecum *λακάνη*, et Latinum *lagena* videri possint deducta; nisi velimus Chaldaeos et Syros hanc potius vocem à Graecis esse mutatos, sicuti et alias nonnullas ab iis acceperunt. Nam et alterum dici possi de Graeca voce *εἰδῶν* et Latina *phiala*, vel hos à Chaldaeis, vel Chaldaeos ab illis esse mutatos; nam et Chaldaei *phialam phiala* vocant, quae vox etiam hoc loco apud Chaldaeos paraphrastes habetur.

Verum quemnam hic appellatur *phiala principum*? Fateor rem hanc nonnihil esse obscuram: neque enim verisimile est in ea domo, quae vinum, siceram omnemque luxum et delicias arcebat, et apud eos qui severiore victa delectabantur, fuisse aurea, argenteaque potula, quibus principes viri uti solent. Dice-

dom igitur aterutrum, vel per *phialam* principum intelligi *phialam* principem, seu praecipuum et honestissimam, quae domi erat, quaeque non passim in usum vocabatur, nisi vir aliquis honoratus esset; vel *phialam* principum dici *phialam* capacissimam, quaeque satis esset cuique potatori, etiam principi et potentissimo; nam in quaque re etiam sordida, vili, nefaria, principes sunt et dicuntur, et subinde de principatu contenditur; et verò hoc tempore nimis quam frequens est inter heilonnes de potandi principatu et potentia contentio. Debuit porro capacissimum esse istud vasculum, quo exhausto Sisara anhelus, exestuans et praesiti propemodum deficiens sitim explet. Vox Hebraea utramque expositionem admittit: nam illa vox *addirim* non tantum principes et illustres viros significat, sed quicquid illustre, magnificum, praeptens in quoque genere est, *addir* vocatur. Chaldaea paraphrasis habet, *in phiala virorum vel fortium*. Editio septuaginta hic diversa est; codex Romanus habet *precellentium*. Basileensis *potentium*, Regius *fortium*. Sed et in voce sequenti non una omnium codicum lectio, nam codex Romanus et Basileensis habent *atuit*, Regius habet *obruit*; nescio tamen an alibi eam vocem facile activè sumptam reperias.

Nota ulterius per butyrum hic lactis cremorem et pinguedinem, quae non erat separata à lacte, ex qua butyrum confici solet, intelligi debere. Chaldaeus paraphrastes vocat pinguedinem caseorum.

VERS. 26. — SINISTRAM MANUM MISIT AD CLAVEM, ET DEXTERAM AD FABRORUM MALLEOS. Sinistra in Hebraeo non nominatur, sed manum tantummodo ad clavum misisse dicitur: Hieronymus tamen et Septuaginta in codice Romano et Basileensi sinistram nominant, satis intelligentes cum dextra periret, sinistram manum id fuisse officium. Porro quod Hieronymus dixit: *Et dexteram ad fabriorum malleos*, in Hebraeo est: *Et dexteram ad malleum laborantium*, quomodo etiam vertisse Aquilam testis est Procopius; sed et Septuaginta in codice Romano: *Καὶ δεξιὰ αὐτοῦ εἰς σφόδρα κροσσίων*. At mira hic est Basileensis et Regii codicis lectio: Basileensis quidem: *καὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ εἰς εἰδος ἀρπάζουσι εἰς ἀποτομὰς κατακρίτων*, quod latinus interpres vertit: *Et dexteram suam ad perpetuè inutile reddendum per abscissiones excisorum*; Regii verò: *τὴν δεξιὰν αὐτοῦ εἰς ἀποτομὰς κατακρίτων*, latinus interpres vertit: *Dexteram suam in abscissiones incidentium*. Procopius autem, si fides habenda est Latino, sed haeretico interpreti,

qui sic interpretatus est: *Dexteram in abscissiones exploratorum*, videtur legisse *τὴν δεξιὰν εἰς ἀποτομὰς κατακρίτων*. Potest sane illud *κακρίτων*, et *κατακρίτων* hic sincerum esse; at vox illa *ἀποτομὰς* merito hic suspecta est, nisi quemadmodum *ἀποτομὰς* et *ἀποτομὰς* Hesychio et Polluci teli genus est; ita etiam huiusmodi vox aliqua fabriorum et malleatorum instrumentum significare possit.

PERCUSITQUE SISARAM QUERENS IN CAPITE VULNERI LOCUM, ET TEMPUS VALIDÈ PERFORANS. Eadem significat Hebraica lectio, in qua quatuor verba habentur. Primum *halam*, *contundere* significat: de secundi verbi *machah*, quod extra hunc locum nusquam reperitur, significationem etiam Hebraei inter se contendunt, et volunt plerique significare *abscindere*, unde et vertunt, *abscidit caput ejus*: at manifestum est ex hoc loco non posse significare *abscindere*, quomodo enim mallea et clavo caput abscindere-tur? Terebratum verò et verba sequentia et caput praecedens indicant; tertium in Hebraeo verbum, *machats*, significat *transfigere*; quartum verò, *chalaph*, significat etiam inter caetera penetrare, perforare. Septuaginta in codice Romano habent: *Et malleo contudit Sisaram, perforavit caput ejus, et percussit, perforavit tempus ejus*. Basileensis codex: *Et abscidit Sisara, perforavit tempus ejus, perforavit caput ejus, et percussit*. Codex Regius: *Et abscidit Sisara, contrivit caput ejus, et confregit et perforavit maxillam ejus*. Et haec postrema videtur etiam esse Procopii lectio; legit enim, ut praese fert ejus latina versio, non *tempus*, sed *maxillam*.

VERS. 27. — INTER PEDES EIUS DEFECIT, ET MORTUUS EST: VOLVENS ANTE PEDES EIUS, ET JACEBAT EXANIMIS ET MISERABILIS. Pro *mortuus est*, in Hebraeo et Septuaginta habetur, *dormivit*, nimirum somno illo ferreo et sempiterno: quoniam eadem vox Hebraea verti posset *jacuit, decubuit*. Versio Septuaginta hic etiam uti et fere in toto Cantico, varia in diversis codicibus. Romanus codex habet: *Inter pedes ejus devolutus est, cecidit et dormiit inter pedes ejus, procombens cecidit, sicut procutuit, ibi cecidit expirans*. Codex Basileensis: *Inter pedes ejus gravatus cecidit, et obdormiit inter crura ejus, in quo flexit, sicut conclusus est ibi cecidit miserabiliter*. Regius codex habet: *Inter pedes ejus incurvatus cecidit, dormiit inter pedes ejus, flexit, cecidit: in quo flexit illic cecidit miserabiliter*. Et verò *σφόδρα ἐπεσον* videtur legisse Procopius.

VERB. 28. — PER FENESTRAM RESPICIENS UL-
LABAT MATER EJUS. Apud Septuaginta in Romano
codice unicum tantummodo verbum est, $\pi\alpha\pi\tau\iota\sigma\tau\eta\varsigma$,
quod significat, accuratè et cum quâdam
inclinatione respexit. Sic et codex Basileensis:
 $\delta\iota\alpha\pi\alpha\tau\tau\eta\varsigma$, quod Latinus interpres nullo sensu
pessimè reddidit, *mutavit*, cum ea vox sit *lucis*
loco maxime propria, significetque, per cla-
thros et rimas respiciebat. Codex Regius duas
voces habet, *respiciebat et considerabat*, sed
utramque ejusdem ferè significationis, cum
tamen in Hebræo duplex vox sit, et una ab al-
terâ multum significatione differat, quas Hier-
onymus egregiè reddidit; nam prior quidem
schaph significat respicere non quomodocum-
que; vix enim aliter usurpatum reperitur quam
ad prospectum ex alto, ut è caelo, è monte, è
fenestrâ; vel certè ab ejusmodi prospectum
erit, ut qui alios videt ab aliis vicissim videri
non possit: unde et ab hac radice fenestræ
anguste per quas quis videt, et ab aliis non
videtur, dicuntur *schekaphim*: altera vox *itab*
etiam Hebræorum omnium confessione propriè
utlulare significat.

ET DE CŒNACULO LOQUATUR. Nimirum cœna-
cula, quæ in superiori ædium parte esse
consecuerant apta ad eminè prospiciendum
erant. Cœnacula enim vocabant teste Festo,
ad quæ scalis ascenderetur. Illic illud apud
Martialem lib. 1 epig. 118: *Et scalis habito*
tribus, sed altis. Vocem tamen Hebræam *eschnab*
volunt ferè Hebræi et Hebræicæ lingue periti
significare *cancellos*, nam et eo modo verit
Hieronymus Proverb. 7, v. 6, cui etiam expli-
cationi perbellè concinit a lectio Septuaginta,
quæ est in Basileensi et Regio codice, $\delta\iota\alpha\ \tau\omicron\iota\varsigma$
 $\delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$, quam etiam secutus est Procopius:
est enim $\delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$ *rete*, ob idque $\delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$ *reticu-
latus et cancellatus*, et $\delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$ *reticulata et can-
cellata fenestra*. Ita Hesychius, Suidas, Pha-
vorinus latinâ voce explicant, $\delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$, in-
quunt, $\chi\alpha\pi\alpha\delta\omega\tau\eta\varsigma$. Illic et Ezech. 41, v. 16,
à septuaginta Interpretibus dicitur *fenestræ*
cancellatæ, ubi Hieronymus *fenestras obliquas*,
dixit. Et 4 Reg. 1, v. 2, ubi et Hieronymus
dixit, *per cancellos cœnaculi sui*, Septuaginta
pari modo dixerunt: $\delta\iota\alpha\ \tau\omicron\iota\varsigma\ \delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\ \epsilon\grave{\nu}$
 $\tau\omicron\upsilon\ \delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$. Dicitur tamen $\delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$ non ipse
modo fenestræ, aut reticulatum opus, sed
etiam ipsum cœnaculum hujusmodi fenestras
habens, ut testis est Hesychius et Phavorinus,
quorum hæc verba sunt: *Dicitur cœnaculum*
multas fenestras habens. At Romanus codex non
habet hic $\delta\iota\alpha\ \tau\omicron\iota\varsigma\ \delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$, sed $\epsilon\grave{\kappa}\tau\omicron\upsilon\ \tau\omicron\upsilon\ \tau\omicron\zeta\eta\sigma\tau\eta\varsigma$.

Quid sit autem hic $\tau\omicron\zeta\eta\sigma\tau\eta\varsigma$ è b. Hieronymo ad
Ezech. 40, v. 16, sumi debet, ubi asserti quod
ibi ipse *fenestras obliquas* verit, et Septuaginta
fenestras, absconditas, Symmachum reddidisse
fenestras sagittarias. Cur autem ita vocatæ
sint suam ipse conjecturam afferit his verbis:
*Quæ fenestræ obliquæ, sive $\tau\omicron\zeta\eta\sigma\tau\eta\varsigma$, idcirco à sagit-
tis vocabulum acceperunt, quòd instar sagittarum*
angustum in ædes lumen immittant, et intrinsecus
dilatentur. Ita ille. Itaque sagittariæ dictæ fue-
runt, quòd essent similes illis oblongis fene-
stellis, quæ in muris et propugnaculis fieri so-
lent, sagittæque quodammodo formam refe-
runt: quantum nihil vetaret $\tau\omicron\zeta\eta\sigma\tau\eta\varsigma$ appellari,
quòd per eas sagittarii securi in hostes sua ja-
cula mitterent; securi, inquam, quòd ab hospi-
bus non conspecti ipsi hostes viderent, et in
eos sagittas suas possent dirigere; quædam-
modo etiamnum bombardari per hujusmodi
fenestras, quæ exterius angustiores sunt, sed
interius dilatari solent, suis hostes globulis pe-
tere consecuerunt.

CUR MORATUR REGREDI CURUS EJUS? Septua-
ginta in Basileensi codice et Romano sine in-
terrogatione efferunt per $\delta\iota\alpha\tau\omega\tau\eta\varsigma$, at rectius le-
gas $\delta\iota\alpha\ \tau\omicron\iota\varsigma$, ut habet Regius codex, sive cum
Basileensi et Regio legas, *quare moratur?* sive
cum Romano, *quare erubuit?* Vox Hebræa
utrumque significat, et morari et erubescere: et
verò sæpè pudor moræ causa est et impedi-
mentum ne in publicum prodeamus. In se-
quentibus: *Quare tardaverunt pedes quadriga-
rum ejus?* Codex Romanus itidem Septuaginta
habet, *pedes currum*: alii codices habent: *re-
stigia currum*.

UNA SAPIENTIOR CETERIS UXORIBUS EJUS, HEC
SOCRUS VEREA RESPONDIT. Neque uxorum, neque
socris in Hebræo ulla est mentio, sed neque
pronomen affixum, quod interpres noster red-
didit *ejus*, ad Sisaram referri potest, cum sit
femininum et necessario ad matrem Sisaræ re-
ferri debet. Quin et per posteriora verba, quæ
noster interpres reddidit: *Hæc socrui verba re-
spondit*, volunt plerique in Hebræo non signifi-
ficari aliquid ab aliis ipsi matri Sisaræ di-
ctum, sed ipsammet Sisaræ matrem ad semet-
ipsam sermonem direxisse, atque adeo verba
sequentia esse ipsius matris Sisaræ. Nam
nemo ita totam sententiam verit: *Sapientio-
res principum ejus responderunt ei, ipsa quo-
que seipsam solabat his verbis*. Pagninus
sic: *Sapientes dominæ ejus responderunt ei*:
etiam ipsa respondit verba sua. Cajetanus ve-
rò: *Sapientes domicellæ ejus resp.nderunt ei*:

etiam ipsa respondit verba sua. Septuaginta
etiam videntur eodem respexisse, in codice
Romano quidem: *Sapientes principes ejus re-
sponderunt ad eam, et ipsa convertit sermones*
suos sibi. Quæ versio videtur ad verbum re-
spondere Hebræo; nam et propriè vox *taschib*
significat, *convertebat*: porrò sibi, sive ad se
convertere sermones suos est sibi ipsi loqui, et
seipsam quodammodo verbis sequentibus solari.
In codice Basileensi ita hæc sententia efferitur:
*Sapientiores principum ejus ex adverso respon-
debant ad eam, et ipsa vicissim respondebat*
sermones suos sibi ipsi. In codice Regio: *Sapient-
es principum illius responderunt ad illam, et*
illa autem respondit in verbis suis. Quæ omnia
indiciant mutam sermocinationem, et utrin-
que responsonem, ac tandem hujusmodi ma-
tris Sisaræ versio, quæ tamen et ipsa seipsam
maximè solabat, et felicissima omnia
de filio sibi spondebat.

Nihilominus versio nostra sequenda, quæ
et Hebræo commode aptari potest, sive Hiero-
nymus paulò aliter legerit primam vocem, vi-
delicet unius puncti mutatione, per singula-
rem numerum sibi ipsi. In codice Regio: *Sapient-
es principum illius responderunt ad illam, et*
illa autem respondit in verbis suis. Quæ omnia
indiciant mutam sermocinationem, et utrin-
que responsonem, ac tandem hujusmodi ma-
tris Sisaræ versio, quæ tamen et ipsa seipsam
maximè solabat, et felicissima omnia
de filio sibi spondebat.

Nihilominus versio nostra sequenda, quæ
et Hebræo commode aptari potest, sive Hiero-
nymus paulò aliter legerit primam vocem, vi-
delicet unius puncti mutatione, per singula-
rem numerum sibi ipsi. In codice Regio: *Sapient-
es principum illius responderunt ad illam, et*
illa autem respondit in verbis suis. Quæ omnia
indiciant mutam sermocinationem, et utrin-
que responsonem, ac tandem hujusmodi ma-
tris Sisaræ versio, quæ tamen et ipsa seipsam
maximè solabat, et felicissima omnia
de filio sibi spondebat.

Nihilominus versio nostra sequenda, quæ
et Hebræo commode aptari potest, sive Hiero-
nymus paulò aliter legerit primam vocem, vi-
delicet unius puncti mutatione, per singula-
rem numerum sibi ipsi. In codice Regio: *Sapient-
es principum illius responderunt ad illam, et*
illa autem respondit in verbis suis. Quæ omnia
indiciant mutam sermocinationem, et utrin-
que responsonem, ac tandem hujusmodi ma-
tris Sisaræ versio, quæ tamen et ipsa seipsam
maximè solabat, et felicissima omnia
de filio sibi spondebat.

absque pronominis additione. Si tamen veli-
mus locationem Hebræam quæ nunc exhibe-
tur retinere, mater Sisaræ vocarî dominas
suas, eas nimirum quæ principem locum in
aulâ obtinerent, ejusmodi haud dubiè uxores
filii principis. Neque verò rectè alii Hebræâ
illâ voce intelligunt inferiores domicellas, pe-
dissequas, famulas, siquidem vox illa Hebræa,
sicut et Græca vox $\alpha\gamma\gamma\epsilon\alpha\iota$ significat herol-
nas, principes feminas, quæ dominantur et
principatum obtinent, quod domicellis et pe-
dissequis non convenit. Denique, ut finiam,
postrema hujus sententiæ pars in Hebræo po-
test nostræ huic versioni adaptari, si in fine
non veritatem sibi ipsi, vel ad se, sed ad eam, ut
verit, meo judicio, aptè et fortè aptius potest,
presertim si quasi parenthesi inclusa ea pars
sententiæ censeatur, et ad eandem illam unam
sapientiorum referatur hoc modo: *Una sapient-
ium dominarum respondebat ei (etiam ipsa con-
vertebat sermones suos ad eam)*, post quæ deinde
subjecta sequens sententia non potest al-
teri tribui, quam uni illi sapientiori heroine.
Quantum si quis velit utriusque esse, unius
proferentis, alterius approbantis, et quasi sibi
applaudentis, non repugnare; et hæc ratio-
ne utrique versioni tam nostræ quam Septua-
ginta adaptari poterit.

VERS. 50. — FORTISAN NUNC DIVISIT SPOLIA, ET
PULCHERRIMA FEMINARUM ELIGITUR EI: VESTES
DIVERSORUM COLORUM SISARÆ TRADUNTUR IN PRÆ-
DIAM, ET SUPPELEX VARIÀ AD ORNANDA COLLA CON-
GERITUR. Perspicua in textu nostro sententia,
quæ in Hebræo et versione Septuaginta valde
obscura est; sed Hieronymus perspicuitati stu-
dens sententiæ sensum, non verba expres-
sit. In Hebræo porrò sententia per interro-
gationem efferitur, quæ et adhibenda ver-
sioni Septuaginta, cujus omissione in plerisque
corum codicibus sententiam reddit difficilli-
mam. Tota sententia ita ex Hebræo à Pagnino
efferitur: *Novæ invenient, dividunt spolia,*
puella, duæ puellæ capiti viri, spolia discolorum
ipsi Sisaræ, spolia discolorum, polygium di-
scolor, duo polygimia collo spoli?

Ubi nota quod in Hebræo est: *Racham racha-
matkaim*, Hieronymum vertisse, *pulcherrima*
feminarum; est enim familiare Hebræis ut præ-
tantissimum in quoque genere significant eadem
verba repetitâ semel in singulari, et deinde in
plurali, ut cum dicitur Canticum canticorum,
significatur præstantissimum canticum. Vide
in nostris part Scripturæ præloquia canonibus
can. 58. Sic hic *dilecta dilectarum* (id enim

sonat *racham rachamathaim*) erit dilecta inter plures dilectas, quod Hieronymus latino sermone aptans dixit, pulcherrima feminarum: quamquam hoc loco illud, *rachamathaim*, non sit pluralis numeri, sed dualis; quasi dicas, *dilecta duarum dilectarum*; quocirca etsi modus ille loquendi per dualem numerum non sufficeret ad indicandum ex omnibus pulcherrimam, satis tamen est ad significandum ex duabus vel liquot præstantissimam. Porro alii eadem illa verba in Hebræo non eodem sensu cum Hieronymo accipiunt, sed ferè disjunctivè hoc modo: *Una puella vel duæ puellæ*. Quod autem additur *capiti viri*, alii etiam non eodem sensu accipiunt, quo Hieronymus accepit: alii enim distributivè intelligi volunt, ut videlicet *capiti viri* idem sit quod in unumquodque viri seu militis caput, quasi non de spoliis. Sisaræ propriis sed communibus spoliis in singula capita distribuendis sermo sit. At placet Hieronymi acceptio et interpretatio, ut per virum hic Sisaræ intelligatur; *capiti autem viri* idem sit quod ipsi Sisaræ, quod Galli dicerent, à la personne de Sisaræ: ita enim Hebræi loqui solent, ut quod Galli dicunt *la personne*, Hebræi *caput vel faciem* vocent. Verum mira hic versio Septuaginta in codice Romano, ubi pro *racham rachamathaim* habent: *miserors miserabitur*, at in Basiliensi et Regio codice *amicitiam consilium cum amicis*. Hæc omnia nequaquam Hebræo respondent, nisi quod ad radicem *racham*, quod *diligere* vel *misereri* significat, alludant, ob idque mihi de sinceritate valde suspecta sunt.

Nota secundò pro eo quod Hieronymus dixit, *vestes diversorum colorum*, idem significari in Hebræo cum dicitur *spolia colorum*, seu *discolorium*, ut vertit Pagninus; vox enim hebræa *tsabahim* propriè *tinguras* et *colores* significat, et verbum *tsabah*, *tingere* et *colorare*. Sic et Septuaginta, *spolia tincturarum* dixerunt. Porro ad indicandum multitudinem hujusmodi

CAPUT VI.

1. *Fecerunt autem filii Israel malum in conspectu Domini; qui tradidit illos in manu Madian septem annis,*

2. *Et oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi antra et speluncas in montibus, et munitissima ad repugnandum loca.*

3. *Cùmque sevisset Israel, ascendebat Madian et Amalec cæterique orientalium nationum,*

vestium et spolorum in Hebræo fit repetitio: *Spolia discolorium ipsi Sisaræ, spolia discolorium*: hanc enim vim habet istiusmodi apud Hebræos repetitio, quam itidem et Septuaginta emulati sunt: *Spolia tincturarum Sisaræ, spolia tincturarum varietatis*. Porro quod hi addunt, *varietatis*, in Hebræo est *ricna*, quod passim vertunt, *phrygionicum*, *polymitum*, *acu pictum*. Ab hoc *ricna* est Italicum *recamato*, et Gallicum *recamé*: et radix ערר *racam* est *acu pingere*, quod Itali dicunt *recamare*. Sic et quod paulò post sequitur in versione Pagnini: *duo polymita* in Hebræo est duale *ricmathaim*, quod alii malunt vertere, *utrinque acupictum*.

VERS. 31. — SIC PERANT INIMICI TUI, DOMINE; QUI AUTEM DILIGENT TE, SICUT SOL IN ORTU SVO SPLENDET, ITA RUTILENT. Concludit prophetis canticum suum VOVO, quod partim inimicos populi Israelitici spectat, partim ipsum populum Israeliticum: et inimicos quidem Dei ac populi similem interitum et exitium imprecatur ejusmodi habuit cum suis Sisaræ; populo autem omnia felicia et prospera: nimirum ut sol sereno mane exoriens radios suos potenter in omnem partem vibrat, et nemo ei resistere potest, aut ipsius radiis tenebras offundere, ita populus in omnem partem felicitatem suam et lucem proferat, nemine ei potente vel audente resistere.

Nota verò quod Hieronymus per secundam personam dixit: *Qui autem diligunt te*, in Hebræo et Septuaginta esse per tertiam personam, et qui diligunt eum sed nimirum satis intellexit Hieronymus esse subitanicum saltum à secundà ad tertiam personam, neque illud, *eum*, posse ad alium referri quam ad Dominum, de quo proximè præcesserat; quocirca ipse maluit servatà eadem personà omnia per secundam, Deum alloquendo, reddere.

VERS. 32. — QUÆVIQUE TERRA PER QUADRAGINTA ANNOS. Vide supra cap. 5, v. 41.

CHAPITRE VI.

1. *Barac étant mort, les enfants d'Israël firent encore le mal aux yeux du Seigneur, et il les livra pendant sept ans entre les mains des Madianites, qui sont à l'orient de la mer Morte, et qu'ils avaient autrefois vaincus sous la conduite de Moïse.*

2. *Ces peuples les tinrent dans une si grande oppression qu'ils furent obligés de s'enfuir et de se retirer dans les antrès, dans les cavernes des montagnes et dans les lieux les plus forts, pour pouvoir résister aux Madianites.*

3. *Après que les Israélites avaient semé, les*

4. *Et apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant usque ad introitum Gazæ, nihilque omninò ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oves, non boves, non asinos.*

5. *Ipsi enim et universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, et instar locustarum, universa complebant innumera multitudo hominum et camelorum, quidquid tetigerant devastantes.*

6. *Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian.*

7. *Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas.*

8. *Qui misit ad eos virum prophetam, et locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego vos feci conscendere de Egypto, et eduxi vos de domo servitutis,*

9. *Et liberavi de manu Egyptiorum et omnium inimicorum qui affligebant vos, eiecique eos ad introitum vestrum, et tradidi vobis terram eorum,*

10. *Et dixi: Ego Dominus Deus vester; ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terrâ habitatis: et noluitis audire vocem meam.*

11. *Venit autem angelus Domini, et sedit sub quercu quæ erat in Ephra et pertinebat ad Joas patrem familie Ezri. Cùmque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian,*

12. *Apparuit ei angelus Domini, et ait: Dominus tecum, virorum fortissime.*

13. *Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? Ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres nostri, atque dixerunt: De Egypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, et tradidit in manu Madian.*

14. *Respexitque ad eum Dominus, et ait: Vade in hæc fortitudine tuâ, et libe-*

Madianites, les Amalécites et les autres peuples de l'Orient venaient sur leurs terres,

4. *I dressaient leurs tentes, ruinaient tous les grains en herbe, depuis le Jourdain jusqu'à l'entrée de Gaza, et ne laissaient aux Israélites rien de tout ce qui était nécessaire à la vie, ni bœufs, ni bouffins, ni ânes;*

5. *Car ils venaient avec tous leurs troupeaux et avec leurs tentes; et comme ils étaient une multitude innombrable d'hommes et de chameaux, semblable à un nuage de sauterelles, ils remplissaient tout, et gâtaient tout par où ils passaient.*

6. *Israël fut donc extrêmement humilié sous la puissance des peuples de Madian.*

7. *Et ils crièrent au Seigneur, lui demandant secours contre les Madianites.*

8. *Alors le Seigneur leur envoya un prophète, qui leur dit: Voici ce que dit le Seigneur le Dieu d'Israël: Je vous ai fait sortir d'Egypte et je vous ai tirés d'un séjour de servitude;*

9. *Je vous ai délivrés de la main des Egyptiens et de tous les ennemis qui vous accablaient; j'ai chassé les Amorrhéens de cette terre à votre arrivée, je vous ai donné le pays qui était à eux,*

10. *Et je vous ai dit: Je suis le Seigneur votre Dieu; ne craignez point les dieux des Amorrhéens, dans le pays desquels vous habitez; et cependant vous n'avez point voulu écouter ma voix.*

11. *Or, après que Dieu leur eut fait ces reproches par la bouche de son prophète, l'ange du Seigneur vint s'asseoir sous un chêne qui était à Ephra, ville de la demi-tribu de Manassé, en-deçà du Jourdain, qui appartenait à Joas, père de la famille d'Ezri. Et Gédéon, son fils, était occupé alors à battre le blé dans le pressoir, pour se sauver ensuite, avec son blé, des incursions des Madianites.*

12. *L'ange du Seigneur apparut donc à Gédéon, et lui dit: Le Seigneur est avec vous, ô le plus fort d'entre les hommes!*

13. *Gédéon lui répondit: D'où vient donc, mon Seigneur, je vous prie, que tous ces maux sont tombés sur nous, si le Seigneur est avec nous? Où sont ces merveilles que le Seigneur a faites, que nos pères nous ont rapportées en nous disant: Le Seigneur nous a tirés de l'Egypte? Et maintenant le Seigneur nous a abandonnés, et nous a livrés entre les mains des Madianites.*

14. *Alors l'ange qui représentait le Seigneur,*